

УДК 821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-2-30>

Олександр КИРИЛЬЧУК,

orcid.org/0000-0002-1603-6580

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) oleksandr.kyrylchuk@rshu.edu.ua

КОНТРДИСКУРСИВНІ ХУДОЖНІ ПРАКТИКИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПОБУТОВОЇ КУЛЬТУРИ У ПОВІСТІ ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО «СТАРОСВІТСЬКІ БАТЮШКИ ТА МАТУШКИ»

Українська література другої половини XIX віку зосереджувала увагу на виробленні культурного продукту, який дав би потужний імпульс у протистоянні імперському тиску. У цьому контексті ключовою темою постає репрезентація народної рустикальної культури, що сприймалася як простір збереження та формування національної ідентичності. Художня проза Івана Нечуя-Левицького постає яскравим прикладом представлення сільського середовища та його традицій як ідеалізованого образу українства. Метою статті є спроба проаналізувати особливості зображення у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» побутової культури як стратегії контрдискурсивного спротиву колоніальному дискурсу.

Письменник у повісті відтворює середовище українського сільського духовенства, що під впливом метропольного тиску втрачає національну тожсамість. Автор прагне проілюструвати докладну корозію системи цінностей традиційного суспільства, до якого на початку XIX століття належить духовенство. Іван Нечуй-Левицький у назві повісті наголошує на «старосвіткості» як ознаці доколоніального стану національного життя, що поступово деградує під тиском імперії. Водночас письменник у творі представляє тісний взаємозв'язок священників і селянства як виразників національної аксіології.

У середовищі українських українофілів 1870–80-х років саме рустикальні звичаї постають еталонною формою втілення питомо національних рис, а тому Іван Нечуй-Левицький докладно акцентує увагу на повсякденних нормах українського села. Важливим елементом побутової культури постають гастрономічні уподобання та культура частування, які засновані на землеробській світоглядній основі. Втім, на думку письменника, українське священництво, що було із селянством частиною одного цілого, під впливом імперії поступово втрачає зв'язок із рустикальним світом, що проявляється через появу в культурі харчування таких метропольних продуктів як чай і цукор. Водночас зміна гастрономічних уподобань демонструє загальну кризу українського суспільства, яке перетворюється на типову колонізовану спільноту, позбавлену власних національних символів, традицій та мови. Повість Івана Нечуя-Левицького постає виразною спробою антиколоніальної стратегії в українській реалістичній прозі 1860–90-х років.

Ключові слова: контрдискурс, колоніальний дискурс, рустикальний світ, імперія, побутова культура, ідентичність.

Oleksandr KYRYLCHUK,

orcid.org/0000-0002-1603-6580

Candidate of Philology Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Literature
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine) oleksandr.kyrylchuk@rshu.edu.ua

COUNTERDISCURSIVE ARTISTIC PRACTICES OF REPRESENTING EVERYDAY CULTURE IN IVAN NECHUI-LEVYTSKYI'S NOVELLA "OLD-WORLD PRIESTS AND THEIR WIVES"

Ukrainian literature of the second half of the 19th century concentrated on producing a cultural product capable of providing a powerful impulse in confronting imperial pressure. In this context, the representation of folk rustic culture emerges as a key theme, perceived as a space for the preservation and formation of national identity. Ivan Nechui-Levytskyi's artistic prose offers a vivid example of presenting the rural milieu and its traditions as an idealised image of Ukrainianness. The aim of this article is to analyse the specific features of depicting everyday culture in the novella "Old-World Priests and Their Wives" as a strategy of counterdiscursive resistance to colonial discourse.

In the novella, the writer recreates the environment of the Ukrainian rural clergy, which, under metropolitan pressure, loses its national identity. The author seeks to illustrate the gradual corrosion of the value system of traditional society to

which the clergy belonged in the early 19th century. In the title of the novella, Nechui-Levytskyi underscores "old-worldness" as a marker of the pre-colonial condition of national life, which gradually degrades under the pressure of the empire. At the same time, the work presents the close interrelation of priests and the peasantry as exponents of national axiology.

Within the milieu of Ukrainian Ukrainophiles of the 1870s–1880s, rustic customs appear as an exemplary form of embodying authentically national traits; accordingly, Nechui-Levytskyi meticulously foregrounds the everyday norms of the Ukrainian village. An important element of everyday culture is constituted by gastronomic preferences and the culture of hospitality and treating guests, grounded in an agrarian worldview. Yet, in the writer's view, the Ukrainian clergy – once part of an integral whole together with the peasantry – under the influence of the empire gradually loses its connection with the rustic world, a process manifested in the appearance within food culture of such metropolitan products as tea and sugar. At the same time, the change in gastronomic preferences demonstrates a broader crisis of Ukrainian society, which is transformed into a typical colonised community deprived of its own national symbols, traditions, and language. Ivan Nechui-Levytskyi's novella thus constitutes a salient attempt at an anti-colonial strategy in Ukrainian realist prose of the 1860s–1890s.

Key words: counterdiscourse, colonial discourse, rustic world, empire, everyday culture, identity.

Постановка проблеми. Українська реалістична проза 1860-1890-х років продовжила практику романтизму щодо конструювання проєкту національної ідентичності. Однак, на відміну від романтиків, письменники-реалісти (Панас Мирний, Іван Нечуй-Левицький, Олександр Кониський та ін.) концентрували основну увагу не на відтворенні сюжетів із минулого, а на сучасності. Відтак у такій проєкції саме ідеалізація народного рустикального життя стала основою пошуків ідентичності українства. Проза Івана Нечуя-Левицького постає яскравим зразком репрезентування української побутової культури, що часто набуває не лише форм виразнення етнокультурної самобутності України, але й контрдіскурсивного протистояння імперському асиміляційному тиску.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творчість Івана Нечуя-Левицького як яскравого представника реалістичного письма займає чільне місце в каноні української літератури XIX віку. Серед присутніх студій прози письменника останніх років особливо можна виокремити працю Максима Тарнавського «Нечуваний Нечуй. Реалізм в українській літературі», у якій дослідник докладно простежує художню еволюцію авторського стилю у контексті художніх пошуків українського письменства другої половини XIX віку (Тарнавський, 2018). Також дослідниця Ярослава Муравецька осмислює прозу письменника у контексті інтермедіальної системи образів (Муравецька, 2023). Увага сучасних дослідників головним чином стосується знакових публіцистичних та художніх текстів Івана Нечуя-Левицького, таких як роман «Хмари» чи історична проза. Натомість повість «Старосвітські батюшки та матушки» не часто стає об'єктом літературознавчого зацікавлення. Зокрема, «Старосвітські батюшки та матушки» втілюють модель репрезентації українського світу, що є важливою основою творчості Івана Нечуя-Левицького, на такій перспективі акцентувала увагу Ніла Зборовська (Зборовська,

1999). Втім і надалі малодослідженим аспектом повісті письменника лишається роль побутової культури українства у репрезентації проєктів національної ідентичності у вітчизняній літературі другої половини XIX ст. Варто відзначити також і той фактор, що сучасний антропологічний зсув у літературознавстві зміщує дослідницьку оптику на проблеми існування героїв у їх просторі повсякдення. У цьому контексті знаковою є стаття Ігоря Папуші про осмислення відображення традиції чаювання у текстах українських письменників-реалістів, зокрема, й Івана Нечуя-Левицького (Папуша, 2008).

Мета статті полягає у спробі осмислити стратегію репрезентації побутової культури у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» Івана Нечуя-Левицького як способу вибудовування антиколоніальної моделі спротиву імперському впливу.

Виклад основного матеріалу. Українська реалістична література другої половини XIX віку, насамперед проза, була зорієнтована на відображення, перш за все, особливостей рустикальної культури, що у багатьох інтелектуалів 1860-80-х років асоціювалася з ядром національного духовного життя, втраченого в добу колоніальної дійсності. Сергій Єкельчик у праці «Українофілі: світ українських патріотів другої половини XIX століття» стверджує, що українофільські діячі, спираючись на козацьку та селянську культурні спадщини, витворювали символічний національний міф із виразним антиколоніальним підтекстом, у якому ключовими маркерами постають елементи побутової культури: «одяг, їжа, вуса, іноді саме тіло» (Єкельчик, 2010: 21). Відтак саме такий симбіоз культурних кодів дозволяв вибудувати проєкцію етнокультурної тожсамості, яка протиставлялась метропольній моделі з її настановою на розчиненні української ідентичності в імперському морі. Іван Нечуй-Левицький, який також поділяв українофільські погляди на вітчиз-

няну культуру, у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» (1881 р.) прагне відтворити історію згубного впливу імперії на український рустикальний світ.

Проза Івана Нечуя-Левицького оприявлює виразну картину українського життя. Максим Тарнавський наголошує, що магістральною лінією текстів письменника постає конструювання полілогічного образу України (Тарнавський, 2018). Прозаїк у творах різних періодів апелює до різноманітних сторінок та соціальних груп українського соціуму, намагаючись репрезентувати національну спільноту як повноцінне суспільство, а не відсталу маргіналізовану масу багатонаціональної Російської імперії. Втім ключовим фактором у такій художній стратегії Івана Нечуя-Левицького постає побутова культура українців (селян, священників, міської інтелігенції), яка дозволяє найповніше розкрити особливості життя нації.

Повість Івана Нечуя-Левицького «Старосвітські батюшки та матушки» презентує яскраву історію побутування українських православних священників та їх сімей. Середовище білого духовенства було безпосередньо близьким самому автору, оскільки він походив із давньої священницької родини, а тому добре знав звичаї цієї суспільної групи. Однак у творі письменник представляє широку історію українського духовенства під впливом Російської імперії впродовж кількох десятиліть першої половини XIX віку. У цьому контексті Івану Нечую-Левицькому залежить зобразити не лише українських православних священників, але й селянське середовище, що й становило основу українського традиційного суспільства. Рустикальний світ в авторській концепції втілює ідеал національного простору, у якому збережені питомі етнокультурні риси українства.

Назва повісті «Старосвітські батюшки та матушки» виразно свідчить про авторське прагнення репрезентувати історичний зріз українського традиційного суспільства з його звичаями та системою цінностей. Іван Нечуй-Левицький намагається продемонструвати корозію національного світу за кілька десятиліть під потужним імперським впливом. Водночас наголошення письменником на «старосвітській» проєкції України постає типовою контрдискурсивною стратегією ідеалізації минулого, яке протиставляється імперській візії світу.

Із перших сторінок повісті український прозаїк демонструє переплетення селянського та священницького світів, які не можуть існувати один без одного, а відтак обертаються в однаковій світоглядній та культурній системах цінностей. Так,

грумада села Вільшаниця самостійно прагне обрати нового священника, апелюючи до давнього звичаю, і в цьому виборі постать Харитона Моссаковського якнайбільше відповідає селянським очікуванням. Не вадою, а швидше перевагою, постає його малоосвіченість, бо зближує молодого священника із селянами, оскільки його пастирська місія апелювання до традиційних цінностей патріархального світу села є зрозумілою вільшанцям, натомість книжна вченість Марка Балабухи викликає лише роздратування. Втім найголовнішим маркером є саме україномовність Мосаковського як фактор підкреслення його спорідненості із односельцями. Зрештою, оця простота молодого священника і витворює модель гармонійного співіснування пастора із своїми парафіянами.

Утім не лише поведінка Моссаковського як духовної особи, але й особливо життя його родини, потверджують онтологічну єдність із селянським середовищем. Селяни активно залучені до родинної обрядовості сімей сільських священників (весілля, хрестини, похорони), як, зрештою, і до відзначення знакових релігійних свят. Родини Моссаковських й інших батюшок (Прокоповичі, Мельхеседеки) не просто толерують народні звичаї, а самі постають їх активними апологетами й учасниками, демонструючи спільний культурний код із народною традицією.

Іван Нечуй-Левицький вдається до розлогіх описів різних народних звичаїв та обрядів, які набувають важливого значення у авторській стратегії репрезентації української народної культури. Герої-священники у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» у своїх громадах стають важливими дійовими особами в реалізації традицій української патріархального суспільства. У повісті ритуальні практики родинної обрядовості пастирів не обмежуються лише вузьким сімейним колом, навпаки, передбачають залучення до дійства селян як носіїв етнокультурного спадку української спільноти. Так, одним із ключових епізодів звичаєвої культури стає обряд випікання короваю, до якого залучені усі значні господині села Чайки, і саме ця ритуалізована єдність жіночого товариства (матушок та селянок) у бганнях весільного хліба й мала стати запорукою приналежності щастя молодят.

Важливою точкою єднання українського селянства та священників постає їх господарювання на землі, оскільки це визначає не лише їх аграрний світогляд, але й матеріальну основу побуту. Православне духовенство України у XIX столітті існувало не стільки коштом регулярних пожертв прихожан, а за рахунок парафіяльного земель-

ного наділу, на якому займалося землеробством. Іван Нечуй-Левицький у повісті особливу увагу приділяє цьому факту, який витворює спільну світоглядну модель для українського рустикального світу. Відтак добробут як і селянського, так і священницького станів залежав від одного і того ж економічного середовища, а отже, глобально і повсякденне життя мало чим відрізнялося. Письменницька ідеалізація праці на землі постає як спроба репрезентувати ментальну рису українського національного світу, його вкоріненість на топографічному рівні, нерозривність українця та його рідної землі.

Авторська стратегія, окреслена у назві повісті з виразним наголошенням на «старосвітськості», апелює до репрезентації українського минулого як доби, у якій домінували питома українські цінності. Контрдискурсивні моделі представляють доколоніальну минавшину як «золоту епоху», яка протиставляється колоніальній дійсності, де панують закони та звичаї імперського світу. Іван Нечуй-Левицький натомість прагне проілюструвати саме етапи неунікної деградації українського етнокультурного світу під тиском Російської імперії та поруйнування соціальних структур українського рустикального суспільства, але й трансформацію національної ідентичності у середовищі освіченої верстви – священників.

Одним із ключових елементів окреслення маркерів української тожсамості у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» постає національна культура харчування. Саме їжа, опису якій особливу увагу приділяє письменник, стає фактором репрезентації етнічної самобутності українства. Дослідниця Рейчел Лаудан наголошує, що те, чим повсякчас харчуються люди, і «визначає їхню ідентичність – як для них самих, так і для інших» (Laudan, 2013: 13). Українофільській діячі другої половини XIX віку, Іван Нечуй-Левицький у тому числі, свідомо прагнули ідеалізувати рустикальну побутову культуру, й особливо гастрономічні звички, як простір національного символів, у яких закодована справжня українська ідентичність, бо решта сфер (аристократична та міська культура) розчинилися під дією імперської політики асиміляції.

Українська реалістична проза другої половини XIX віку скрупульозно фіксувала негативний вплив метрополії на тожсамість української нації. Особливо показовим у цьому контексті постає стан соціальних груп (містяни, аристократи, священники), які свідомо чи з необхідності змушені були колаборувати з імперією, потрапляючи у її силове поле та віддаляючись від верстви, яка була піддана найбільшій колонізаційній атаці, але вод-

ночас і зберегла найбільше питома національних традицій – селянства. Власне «старосвітськість» у письменника постає ознакою української тожсамості, яку поступово втрачає духовенство, що далі вони віддаляються від своєї пастви.

Побутова культура харчування у повісті Івана Нечуя-Левицького постає формою репрезентації таких ментальних рис українства як гостинність та хліборобський світогляд. Буденна чи святкова зустріч гостей передбачає, у першу чергу, їх частування, під час якого господарі намагалися не лише приязністю задобрити відвідувачів, але й вразити куховарством. Водночас і гості розраховують саме на багатство страв, ситність частування та вишуканість напоїв.

У тексті письменника «старосвітськість» проявляється у близькості побутових звичок священницького і селянського середовищ, що, у першу чергу, стосується кулінарних традицій. Селяни і їх духовні пастирі постають виразниками землеробської культури, що позначається і на їх культурі харчування, у якій домінує рослинна їжа. Прості, але водночас ситні, страви з різних видів борошна стають у повісті Івана Нечуя-Левицького ознакою питома української традиційної культури.

Натомість відмова від звичної кухні стає маркером втрати зв'язку з національним простором та орієнтування на метропольну аксіологію. У повісті «Старосвітські батюшки та матушки» родина священника Терлецького через шляхетське походження його дружини прагне перейняти нові культурні цінності. Це проявляється, у першу чергу, в кулінарних уподобаннях родини. Саме імітація аристократичних звичок Терлецькими демонструє розлам із «старосвітським» українським середовищем, для якого гостинність полягала у щедро накритому столі з ситними наїдками. У родині Терлецьких існує «парадова» вечеря, розрахована на гостей, яка обмежується скромним переліком страв та відзначається швидше ритуальним пригощанням відвідувачів, ніж справжнім бажанням почастивати приїжджих. А реальна «своя, домашня» вечеря розпочинається після від'їзду гостей та позначена не шляхетською вишуканістю, а практичністю й ситністю страв, характерною для селянського світу: «В кімнаті застелили стіл простою скатертиною, й Килина принесла здорову вазку галушок з салом» (Нечуй-Левицький, 1966: 86).

Загалом родина Терлецьких у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» постає втіленням свідомого розриву з українським світом та перебиранням метропольних звичок. Особливо ця тенденція проявляється під час церемонії весілля,

де було відкинуто традицію випікання весільного короваю і шишок, що сприймається іншими персонажами як наруга над давніми звичаями. А культура святкового частування набуває неукраїнських рис. Іван Нечуй-Левицький свідомо вдається до такого іншування героїв на тлі українського рустикального середовища, які своєю свідомою інакшістю колаборують з імперією.

Натомість родина Прокоповичів демонструє тісний зв'язок з українською традиційною культурою та чітко дотримується кулінарних стандартів національної кухні. І в буденних, і в святкових застіллях сім'я священника із села Чайки прагне виявити свою гостинність до відвідувачів, частуючи їх широким переліком страв та напоїв. Прикметно, що наїдки вирізняються простотою та ситністю, оскільки праця на землі вимагала калорійних страв, щоб мати змогу виконувати важку працю. Саме досвід родини Прокоповичів демонструє спільність гастрономічних уподобань для усього українського простору як питомо національної культури харчування. Як зазначає дослідниця Рейчел Лаудан, харчові вподобання певної нації, які сприймаються як своя «природна» їжа «насправді є соціально й символічно сконструйованою реальністю» (Laudan, 2013: 8).

Ідеалізація Іваном Нечуєм-Левицьким стану «старосвітськості» постає спробою контрдискурсивного протиставлення минулого імперській дійсності. Відтак втрата під тиском метрополії культурної «чистоти» національного простору відбувається саме у середовищі гастрономічних звичок. Священницьке середовище, яке внаслідок колоніальної політики було інкорпороване в соціальну систему імперії та отримало привілейований статус, у порівнянні з селянством, демонструє кризу національної ідентичності через зміну культури харчування. Ключовим елементом у такій трансформації постає проникнення у повсякденне споживання українських священників так званих «колоніальних продуктів» – чаю та цукру. Упродовж XVII–XVIII ст. колоніальна експансія європейських держав була спрямована на задоволення попиту метрополії у цих екзотичних продуктах, а отже, їх культивування зазвичай було пов'язане саме з рабською працею у європейських колоніях в Карибському регіоні. Іван Нечуй-Левицький у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» свідомо наголошує, що чай і цукор постають не просто незвичними, а чужими для українського середовища стравами, нав'язаними імперським світом.

Запровадження сім'єю священника Терлецького новітніх харчових звичок стає частиною повсякденного побуту родини, серед якого особливе

місце посідає щоденне чаювання. Хоча культура споживання чаю в українській традиції пов'язана з XVIII століття, вона активно побутувала в середовищі вищого духовенства та козацької старшини (Яременко, 2012), однак масового поширення це явище набуває в середині XIX століття під впливом метропольних гастрономічних уподобань.

У повісті саме образ чаю та самовара постають маркерами оприсутнення в українському рустикальному світі імперської ідентичності. Родина священника Терлецького постає апологетом культури чаювання, яка для решти сільського духовенства сприймається як щось чуже та химерне. Письменник першу сцену споживання чаю у повісті подає у виразних сатирично-пародійних тонах, наголошуючи на її неприродності та штучності: «Почалося наливання чаю в стакани, бряжчання ложечками об посуд, неначе хто віз цілу балагулу битого скла» (Нечуй-Левицький, 1966: 82). Однак для родини Терлецьких пиття чаю стає повсякденною практикою, в основі якої лежить прийняття метропольних цінностей. Нові гастрономічні уподобання стають лише першим кроком до корозії власної національної ідентичності, позаяк нормою стає чаювання, подібно до цього і поглинання культурного продукту та мови імперії стає прийнятною перспективою. Таку лінію поведінки яскраво окреслює коло смаків та уподобань Олесі Терлецької, що обмежуються постійним пошуком романтичних пригод, а не дбанням про власне господарство. Втім фантазії героїні інспіровані зарубіжною романтичною прозою, яку жінка читає виключно російською мовою. Натомість «старосвітське» середовище українського сільського духовенства, що у повісті Івана Нечуя-Левицького найвиразніше представлено родиною Харитона Моссаковського, тримається давніх харчових уподобань, у яких чай сприймається як незрозуміла мода часу, що вживається тільки для частування гостей. Зрештою, чай і цукор стають продуктами, які демонструють не лише чужинність, але і суто економічну непевність, в силу своєї дороговизни, для селянського способу існування: «Онися Степанівна одвезла в Богуслав на ярмарок трохи не повний віз мішків з борошном, а натомість привезла додому одну голову сахару та один фунт чаю. Голова сахару при великій з'їжі неначе од сонця розтавала» (Нечуй-Левицький, 1966: 249). Однак для молодшого покоління, яке також прагне орієнтуватися на модерні харчові звички чаювання стає невід'ємною щоденною практикою, яке провокує до трансформації усєї традиційної системи харчування, а як результат і зміну національної тожсамості під метропольним впливом:

«Оніся Степанівна задумала годувати зятя, по старому звичаю, борщем та кашею. Зятеві схотілося кращої харчі. Він звелів ставити вранці й увечері самовар, їздив в Богуслав та купував м'ясо та питльоване борошно на паляниці» (Нечуй-Левицький, 1966: 261). Відтак письменник у повісті демонструє історію втрати сучасними для нього поколіннями українців зв'язку з власною національною культурою доімперської доби.

Загалом у повісті Івана Нечуя-Левицького середовище українського сільського духовенства втілює заможність та гедоністичність існування, що викликає неабиякий інтерес заволодіти цим простором з боку Іншого, який найчастіше постає представником імперського світу. Відтак саме руська гастрономічна культура стають об'єктом агресивного поглинання метрополією «старосвітської» України з її ресурсами (насамперед харчовими), що викликають заздрість у колонізаторів. Люди імперії (гусари, архієрей зі свитою) демонструють зверхність у ставленні до українських автохтонів (родина священика Моссаковського та його парафіяни) як осіб цивілізаційно нищих, однак водночас намагаються брутально заволодіти їх статками: «Півчі, дякони, панотці, поліцейські, протопоп, а за ними всіма погоничі залили покої, сіни й пекарню отця Харитона. /.../ Вся ватага кинулась до позастелених столів. Погоничів посадили обідати надворі під вікнами. Кури, гуси, поросята, індички – все щезло в одну мить. /.../ Молодиці бігали, розносили страву й все-таки не нагодували тієї сарани. На двір отця Харитона неначе набігла татарська орда, об'їла, обпила, ще й вилаяла Онісю Степанівну, що всього було мало» (Нечуй-Левицький, 1966: 257-258). У сценах вечері гусарів та обіду архієрейської свити у Моссаковських

окреслено як споживання їжі перетворюється на агресивне дійство з виразним мілітарним підтекстом – підкорення (завоювання) українського простору через хижачьке поглинання його кулінарної культури: «Гусари кинулись на гуси та на поросята, як голодні вовки на вівцю; кістки тріщали, гусятина щезала шматок за шматком. /.../ Гусари, непрохані, самі наливали горілку й пили. Після вечері подали варенуху; гусари спробували, розкуштували, що смачна, й хилили цілими стаканами» (Нечуй-Левицький, 1966: 205). Маркування представників метропольного світу як «татарської орди», «сарани», «голодних вовків» постає не випадковим, а свідомою авторською стратегією увиразнення агресивного тиску імперії на український світ, який втрачає автентичність доколоніальної доби. Водночас жертвою тиску імперії стає не лише історичний наратив про минуле та українська мова, але й простір побутової культури, який саме, в оптиці українофільських діячів, поставав середовищем збереження національної культури та тожсамості.

Висновки. Іван Нечуй-Левицький у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» демонструє корозію українського суспільства під впливом імперії. Автор свідомо ідеалізує минулу епоху, у якій метропольна присутність не мала тотального впливу на життя українського традиційного суспільства. Саме побутова культура, яка в українофільській візії конструювання національної ідентичності займала важливу роль, стає фактором розкриття згубної ролі метрополії у регресії українства, оскільки відмова від давніх звичаїв та традицій, особливо у гастрономічних уподобаннях, приводить до втрати етнокультурної самобутності, на зміну якій приходять імперська аксіологія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скульчик С. Українофіли: світ українських патріотів другої половини XIX століття ; пер. з англ. М. Климчук. Київ : Видавництво «КІС», 2010. 268 с.
2. Зборовська Н., Ільницька М. Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків. Львів : Літопис, 1999. 336 с.
3. Муравецька Я. Візуальний код реалізму Івана Нечуя-Левицького. Київ : «Наукова думка», 2023. 158 с.
4. Нечуй-Левицький І. Старосвітські батюшки та матушки. *Нечуй-Левицький І. Зібрання творів у 10 т. Т.4.* Київ : «Наукова думка», 1966. С. 38–322.
5. Папуша І. До антропології чаювання в наративі української реалістичної прози. *Studia methodologica.* Тернопіль, 2008. № 24. С. 214–221.
6. Тарнавський М. Нечуваний Нечуй. Реалізм в українській літературі ; авториз. пер. з англ. Я. Стріхи. Київ : Laurus, 2018. 288 с.
7. Яременко М. Насолоди освічених в Україні XVIII століття (про культуру вживання церковною елітою чаю, кави та вина). *Київська Академія.* Київ, 2012. № 10. С. 117–185.
8. Laudan R. *Cuisine and Empire. Cooking in World History.* Berkeley, University of California Press, 2013. 464 p.

REFERENCES

1. Zborovska N., Ilynska M. (1999). Feministychni rozдумы. Na karnavali mertvykh potsilunkiv [Feminist Reflections. At the Carnival of Dead Kisses]. L'viv: Litopys. 336. [in Ukrainian].
2. Yekelchuk S. (2010). Ukrainofily. Svit ukrainskykh patriotiv druhoi polovyny XIX stolittia [Ukrainophiles: The World of Ukrainian Patriots in the Second Half of the 19th Century]. (Trans.). Kyiv: KIS Publishers. 268. [in Ukrainian].
3. Muravetska Ya. (2023). Vizualnyi kod realizmu Ivana Nechuia-Levytskoho [The Visual Code of Realism by Ivan Nechui-Levytskyi]. Kyiv: Naukova dumka. 158. [in Ukrainian].
4. Papusha I. (2008). Do antropologii chaiuvannia v naratyvi ukrainskoi realistychnoi prozy [On the Anthropology of Tea-Drinking in the Narrative of Ukrainian Realistic Prose]. *Studia methodologica*. 24. 214–221. [in Ukrainian].
5. Nechui-Levytskyi I. (1966). Starosvitski batiushky ta matushky [Old-World Priests and Their Wives]. *Nechui-Levytskyi I. Zibrannia tvoriv u 10 t.* [Nechui-Levytskyi, I. S. *Collected Works in 10 volumes*]. Kyiv: Naukova dumka. 4. 38–322. [in Ukrainian].
6. Tarnawsky M. (2018). Nechuvanyi Nechui. Realizm v ukrainskii literaturi [The All-encompassing Eye of Ukraine: Ivan Nechui-Levytskyi's Realist Prose] (Trans.). Kyiv: Laurus. 288. [in Ukrainian].
7. Yaremenko M. (2012). Nasolody osvichenykh v Ukraini XVIII stolittia (pro kulturu vzhyvannia tserkovnoiu elitoiu chaitu, kavy ta vyna) [Pleasures of the Educated in 18th-Century Ukraine: On the Culture of Tea, Coffee, and Wine Consumption by the Ecclesiastical Elite]. *Kyivska Akademiia [Kyivan Academy]*. 10. 117–185. [in Ukrainian].
8. Laudan R. (2013). Cuisine and Empire. Cooking in World History. Berkeley, University of California Press. 464.

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

